

Åse Margrethe Sogstad

Spesialrådgiver klauv-,
kalve- og ungdyrhelse
Tine Rådgiving
ase.margrethe.sogstad@tine.no

**Anne Hege
Hunnskaar Tajet**

Veterinær i Vestfold

Knut Ingolf Dragset

Tine-veterinær i Sør Trøndelag

Utendørs og uisolert oppstalling av kalv vinterstid

Det finnes ingen oversikt over omfanget av utendørs oppstalling av kalv i Norge i dag, men oppstallingsformen er økende. Visse forholdsregler bør likevel tas når kvikksølvet kryper nedover på gradestokken.

Kalvens kroppstemperatur

Temperaturen i åpne, uisolerte bygninger og i igloer ligger toppen noen grader over utetemperaturen. Den nyfødte kalvens nedre kritiske temperatur er ca. 10 grader (se tabell). Det vil si at når temperaturen faller under 10 grader, må det settes i gang fysiologiske prosesser som økt stoffskifte for å holde kroppstemperaturen oppe.

Den nedre kritiske temperaturen er avhengig av blant annet alder, størrelse på dyret, hold, helsestatus, pelslengde, luftfuktighet, vind/trekk, førinntak, type underlag, fuktighet i underlaget, strømengde og dyretetthet. Noen av disse faktorene kan vi påvirke og dermed hjelpe kalven til å holde varmen selv på kalde vinterdager.

Viktige punkter

Gode rutiner for råmjølksfôring, et tørt, reint og trekkfritt miljø, samt et varmeisolerende liggeunderlag er minst like viktig i kalde omgivelser. Det er viktig å være oppmerksom på:

- Nok melk
- Vann
- Kraffôr og grovfôr
- Oppstalling og hygiene
- Regelmessig tilsyn

Mjølkefôring

Det er viktig å sikre at alle kalvene får i seg tilstrekkelig med temperert mjølk (bør være 37–40 grader når kalven drikker). Gruppering etter alder og etehastighet og enkeltbinge i råmjølksperioden kan være aktuelle tiltak. Det kan være behov for ekstra energi til kalver som oppstalles i kalde omgivelser. En praktisk anbefaling

fra Canada for fôring av kalv som oppstalles ute er å øke tildeling av melk med 2 prosent for hver grad temperaturen faller under 5 °C. Men dette er forbundet med en del usikkerhet og her må man prøve seg frem. Dersom man øker melkemengden, må man følge nøye med på kalvehelsen og gjødelkonsistens. Mest aktuelt er vanlig smukkbøttefôring til enkeltindivid og melkebar til grupper. Dersom melken tildeles i porsjoner, for eksempel tre ganger i døgnet, er det sjelden behov for frostsikring da kalvene drikker hele porsjonen eller bonden slår ut melkerestene og vasker bøttene med en gang.

Vann

Kontinuerlig tilgang til temperert vann er det beste. Fast opplagte rør, med frostsikring i form av varmekabel i rørene og frostfrie nipler/drikkekar er å anbefale. Vannrør med sirkulerende temperert vann er et annet godt alternativ. Noen bruker melketaxien til å tildele varmt vann 2-3 ganger i døgnet. En slik vanntildeling kan fungere der røkerfaktoren er høy, men en fast installasjon med frostsikring er å foretrekke.

Grovfôr og kraffôr

Det bør være kontinuerlig tilgang på friskt kraffôr og grovfôr.

Oppstalling og hygiene

Uisolerte kalvehus kan være alt fra kalvehytter, igloer, halmhytter, enkle skur med tre vegger og tak, små flyttbare stålhaller til kalvehus. Ulike driftsopplegg er mulig. Noen holder kalvene inne i fjøset i enkeltbokser til de er 3–4 uker gamle og flytter dem rett over i en gruppeoppstillingsløsning ute, mens andre flytter kalven ut allerede fra første levedag. Dersom kalven skal flyttes ut fra første levedag anbefales enkeltoppstalling i iglo/kalvehytte den første tida. Oppstalling i større hus, som stålhaller eller enkle skur gir et mer krevende mikroklima

Kalver som oppstalles i kalde omgivelser kan ha behov for ekstra energi/mjolk når temperaturen synker under 5 grader og det anbefales å justere opp mjølkemengden noe. Kalvene bør ha mulighet til å bevege seg på et areal utenfor hytta/igloen, dersom været tillater det.
Foto: Anne Hege Hunnskaar Tajet

Tabell. Nedre kritisk temperatur for kalv. Kilde: Go'kalven

Kalvens alder	Nedre kritiske temperatur
0 – 2 uker	+ 10 °C
4 uker	0 °C
3 måneder	- 10 °C

og kan bli for tøft for de yngste kalvene. I en iglo er det mulig å stenge kalven inne mellom fôringene i de første dagene dersom været tilsier det. Nyfødte kalver bør ha dekken på seg til det er sikkert at de er helt tørre. Etter hvert bør uansett kalven flyttes over i gruppevis oppstalling, helst skal ikke gruppa ha et aldersspenn på mer enn 3-4 uker og gruppestørrelsen bør helst ikke overstige 8 kalver. Rundt fem kalver ser ut til

» Å flytte kalvene utendørs kan gjøre underverker for kalvehelse.

I enkelte besetninger har forekomsten av luftveisproblemer og diaré gått betraktelig ned etter at kalvene ble flyttet ut av fjøset. Dette kan også være et godt alternativ der det er dårlig plass i fjøset.

Enkeltigloer plassert i gammelt redskapshus, Tre tette vegger og tak gir fin plassering i le for vær og vind. Melhus. Foto: Knut Ingolf Dragset

Stålbuehallen er inndelt i flere samlebinge. De største kalvene har tilgang til uteareal, når været tillater det. Lager for halm og fôr i front, med vindbremseduk for lunt klima. Bjugn. Foto: Knut Ingolf Dragset

å fungere fint, men optimal gruppe-pestørrelse er selvsagt avhengig av oppstallingstype. Der det er behov for redusert smittepress, kan det være aktuelt å sette kalvene enkeltvis eller parvis i igloer den første tida.

Delvis isolert liggeareal

Der det blir veldig kaldt om vinteren må kalvene ha et isolert liggeareal i

starten. Det må brukes store mengder strø/halm som spres på jevnlig for å sikre god hygiene og at det ikke blir for fuktig under kalven. Strøet bør være så dypt at kalvens bein blir borte i strøet når den ligger. Drenerende underlag, for eksempel i form av pukk, er en fordel. Gjødsla håndteres ved at det fylles på med halm/strø etter behov (hver dag). Når kalven

flyttes videre til samlebinge fjernes alt, og det foretas nøye reingjøring og ny halm legges på til neste kalv.

Hindre at snø blåser inn

Det må gjøres tiltak for å hindre at snø blåser inn på vinterstid, men det må være såpass åpent at innklimaet blir bra (for eksempel vindbremsduk). Kalven skal ha mulighet til å bevege seg utenfor igloen og kunne se andre kalver. Det må derfor være et friareal for bevegelse i tilknytning til hytta/igloen og en overbygd fôringsplass. På spesielt kalde dager bør den nyfødte kalven få stå inne til pels og navle har tørket. Unngå fôringsendringer og avhorning rundt flytting. Overgangene mellom høst/vinter og vinter/vår skaper utfordring enkelte steder. Det er da viktig å ha ekstra fokus på hygiene og fuktighet i underlaget.

Tilsyn

Det er viktig med hyppig tilsyn med dyra for å avdekke sykdom, tegn til frostskafer og annet så tidlig som mulig. Sjuke kalver bør isoleres fra de andre, for eksempel i egne hytter i fôrlageret eller i egne hytter med vindstoppeduk. Dekken og varmelampe kan være aktuelt. Unngå avhorning samtidig med andre endringer (eksempelvis flytting). Det er en fordel å unngå avhorning i de aller kaldeste periodene, og det kan være aktuelt å bare benytte lokalbedøvelse slik at kalvene ikke blir liggende lenge i kulden.

Har du erfaringer?

Er det noen som har lyst til å dele sine erfaringer om utendørs oppstalling av kalv vinterstid, send en epost til ase.margrethe.sogstad@tine.no